

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת שמות תשפ"ב לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף ר"ע

ושיפיות דמים, לא יכריעו השלש עבירות את הכף, ויהיו שקולים זה כזה, הלא שלש עבירות הללו הם ביהרג ואל יעבור, ושנאת חנם הוי לאו בעלמא.

ויתכן לומר על דרך דאיתא בשלחן ערוך (או"ח סימן שכח-יד) היה חולה שיש בו סכנה וצריך בשר שוחטין לו, ואין אומרים נאכילנו נבילה. ומבואר במגן אברהם (סק"ט) בשם הר"ן, דבנבילה עובר על כל כזית ממנה, ובפחות מכזית איכא נמי איסור דאורייתא אף על פי שאין בו מלקות, והוי הרבה לאוין, וחמירי מלאו אחד דשבת ע"כ. ומבואר מזה דהגם דחילול שבת הוי איסור סקילה וכתר, מכל מקום הוי קיל לנגד איסור טריפות שהוא בלאו, כאשר עובר עלה הרבה פעמים. ומעתה הן אמת שהשלש עבירות חמורים ביותר בעצמותם, מכל מקום שנאת חנם שעובר עליה בכל רגע ורגע ששונא את חברו. וכאשר נוטר שנאה לאנשים רבים, ולדוגמא עשרה אנשים, או יש לאו מיוחד על כל אחד ואחד, ועובר בכל רגע עשרה לאוין, על כן מכח ריבוי הלאוין שבה שקולה היא כנגד שלש עבירות שאינו עובר עליה רק בשעה שהוא עסוק בה. [שוב ראיתי שורש הדברים בדרשות הר"ן (דרוש י), ועיין בשמן ראש בראשית ח"א פ' ויגש תקפז].

*

ונראה לומר עוד בזה, בהקדם לבאר מה שצוותה תורה שאין להקטיר לשמים בכל מקום, כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם, לשכנו תדרשו ובאת שמה (דברים יב-ה). ולא הודיע ה' את מקומו היכן יבנו המקדש, אלא בהניח ה' לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם בטח, או יבחר ה' את מקומו. וברמב"ן שם בשם הספרי (פיסקא סב), לשכנו תדרשו, דרוש

ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר (ב-יד). ברש"י נודע לי הדבר שהייתי תמה עליו, מה חטאו ישראל מכל שבעים אומות להיות נרדים בעבודת פרך, אבל רואה אני שהם ראויים לכך (שמור"ר א-לו) ע"כ. ויש להבין הלא גזירה זו נגזרה כבר בימי אברהם, ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו-יג), מאתים שנה עוד קודם שנולדו דלטורין הללו, ואיך נאמר שהם ראויים לכך מצד מעשיהם.

ובגמרא (יומא ט:) איתא, מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שהיו בו שלשה דברים, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, אבל מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצות ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם, ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים ע"כ. ויש בזה מוסר השכל, כי יתכן שישראל יהיו מופלגים במדת גמילות חסדים, ועם כל זה עון שנאת חנם מרקדת ביניהם, או מצד קנאה שיש לחבירו יותר ממה שיש לו, ועל דרך שמצינו ביוסף, ויקנאו בו אחיו וגו', וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום (בראשית לז-יא), או מטעם שפגע בכבודו, או שאר סכסוכים שיש בין אדם לחבירו. ושטן זה עדיין מרקד בנו בימינו, שיש חבורות רבות על כל עניני חסד לשם ולתפארת, ועם כל זה יש שנאת חנם בין החברים ובני המשפחה, ומפני 'חטאינו' גלינו מארצנו, החטאים של בין אדם לחבירו שיש בינינו, גרמה הגלות, ועדיין לא נושענו.

אך אכתי יש להבין הלא סוף כל סוף שנאת חנם אינה אלא לאו גרידא, ואיך תהא חמור כל כך עד שיחרב המקדש עבור חטא זה. ולא עוד, אלא שאומרים ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, והיינו שאם משימים על כף מאזנים חטא של שנאת חנם כנגד עבודה זרה גילוי עריות

על פי הנביא ע"ש. והיינו שידרשו מהנביא שישאל את ה' בשם ישראל, שיראה להם מקום כבודו לשכון שם. ויש להבין למה לא גילה ה' להם תיכף שמקומו הוא בירושלים, מקום שער השמים ואבן שתיה.

ונראה כי ראה חכמתו יתברך שמו לבנות את ביתו בחלקו של בנימין דייקא, וכמו שיבואר להלן, וכיון שהארץ נתחלקה בין השבטים בגורל, ולא נתברר עדיין במדבר בעת נתינת התורה מהו חלקו של בנימין, על כן לא נבחר המקום רק אחר שחלקו את הארץ, והגיע ירושלים לחלקו של בנימין, אז בחר ה' מקום ההוא לשכון שמו שם.

*

והנה בגמרא (מגילה כו.) מה היה בחלקו של יהודה, הר הבית, הלשכות והעזרות. ומה היה בחלקו של בנימין, אולם והיכל ובית קדשי הקדשים. ורצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת בחלקו של בנימין, ובה מזבח בנוי, והיה בנימין הצדיק [צופה ברוח הקודש שכן עתיד להיות] מצטער עליה בכל יום לבולעה, שנאמר (דברים לג-ב) חופף עליו כל היום [אדם המצטער חופף ומתחכך בבגדיו], לפיכך זכה בנימין ונעשה אושפיזן לשכינה [שהיה ארון בחלקו] ע"כ. ובגמרא (יומא יב.) הגירסא ונעשה אושפיזן 'לגבורה'. ובמהרש"א העיר דקצת מגומגם, דממה שאמר והיה מצטער וכו', משמע דידע בנבואה שיהיה כל המקדש בחלקו חוץ מאותה אמה, והיאך קאמר אחר זה שזכה מחמת צער זה ליעשות אושפיזן להקב"ה ע"ש. גם צריך ביאור למה כינה את השכינה כאן בתואר גבורה.

ובאדרת אליהו להגר"א (דברים לג-ב) ביאר כוונת הגמרא שנעשה אושפיזן לשכינה, דגם בשאר המקומות שבהם שרתה שכינה לפי שעה, היו כולם בחלקו של בנימין, וכמאמרם (זבחים קיח:) בשלשה מקומות שרתה שכינה על ישראל, בשילה ונוב וגבעון ובית עולמים. ובכולן לא שרתה אלא בחלקו של בנימין ע"ש. ומחמת צער על הרצועה, זכה שגם במקדשים לפי שעה היתה השראת השכינה בחלקו, ולכן קראו אושפיזן, שמשמעו אורח לפי שעה ע"כ.

*

אמנם נראה לומר עוד בזה, ומתחלה נבאר מה שאמרו חז"ל (יומא לט:) וכבר אמר אנא השם ונשמע קולו ביריחו [כלומר וכבר היה מעשה שהלך קולו עד יריחו]. אמר רבה בר בר חנה מירושלים ליריחו עשרה פרסאות. עזים שביריחו היו מתעטשות מריח הקטורת, נשים שביריחו אינן צריכות להתבשם מריח קטורת ע"כ. ובמשנה (תמיד ל:)

חשב עוד כמה דברים שנמשך הקול ממקום המקדש עד ליריחו ע"ש. ויש להבין דבשלמא מה שהגיע ריח הקטורת עד יריחו יתכן שהיה בדרך הטבע, שריח הקטורת היה כל כך חזק שהגיע עד ליריחו, אבל הזכרת השם של הכהן גדול, בודאי שאינו בדרך הטבע, וכמבואר בריטב"א בשם הירושלמי דלכן אמר וכבר היה מעשה, שזה היה בעבר, בזמן שאירעו נסים במקדש ע"כ. ולכאורה לא עבד קוב"ה ניסא למגנא, ומהו התועלת שהגיע קולו עד ליריחו. עוד יש להבין הלא יריחו הוא לצד אחד מהמקדש, לרוח מזרח, ומה היה בשאר השלשה רוחות, ויותר הוי ליה למימר שהגיע קולו של הכהן, וריח הקטורת, עד עשרה פרסאות מירושלים, וזה כולל כל הארבע רוחות.

[שוב ראיתי בפירוש הראב"ד (תמיד שם) וז"ל, ומורי הרב החסיד ז"ל אמר, דכל הנך דקתני שהיו נשמעין מיריחו מעשה נסים היו, ודוקא היה ביריחו נשמע ולא בשאר צדדים, מפני שיריחו היתה כמו ירושלים, מפני שהיא היתה תחלת כיבוש ארץ ישראל, וכמו דתרומת דגן צריך לתרום כן נתרמה ארץ ישראל עצמה, לפיכך היא כמו ירושלים, והיו נשמעין בה כל הנך דקתני, כדי שירגישו בני אדם שביריחו יש כמו כן קצת קדושה כמו בירושלים וכו' ע"ש].

ונראה עוד, דהנה מצינו שאמר משה ליתרו, נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותו אתן לכם, לכה אתנו והטבנו לך, כי ה' דבר טוב על ישראל וגו', והיה כי תלך עמנו, והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו, והטבנו לך (במדבר י-ט). וברש"י מה טובה הטיבו לו, אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ, היה דושנה של יריחו חמש מאות אמה על חמש מאות אמה, והניחוהו מלחלוק, אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו, בין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב, שנאמר (שופטים א-טז) ובני קני חותן משה עלו מעיר התמרים ע"כ. ואם כן חלקו של בנימין היתה נחלקת לשתי מקומות, עיקר חלקו היה ירושלים, וגם קיבל חלק ביריחו עיר התמרים. ועבור שהצטער בנימין על אותה רצועה של המזבח שניטל ממנו, שילם לו ה' שתתפשט העבודה של בית המקדש בכל מקום שתהא שם חלקו, ועל כן היה קול העובדים בבית ה', והריח העולה מבית ה', מגיע עד יריחו דייקא בדרך נס, שזהו שכרו על מה שהיה חופף ומצטער. וכיון שעבודת בית המקדש לא התפשטה ליריחו כל עת, אלא מזמן לזמן, על כן קראו את יריחו 'אושפיזן' לשכינה, דוגמת אורח שבא מזמן לזמן. וגם כינה אותו בתואר 'גבורה', כיון שהשראה זו ביריחו היה בדרך נס, אשר קול ה' חוצב להבות אש, הגיע עד יריחו קול עובדי ה' במקדש.

ונראה שזה נרמז בדברי משה ליתרו, והיה כי תלך עמנו, והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטבנו לך, דהנה משה הציע לו שיתן עבורו דושנה של יריחו, אשר חשובה היא עד מאד, שעבודת המקדש נשמע קולו עד העיר ההוא. והנה הבית המקדש נקרא 'טוב', כדאיתא במדרש תנחומא (לך טו) טוב זה בית המקדש שנאמר (דברים ג-כה) ההר הטוב הזה והלבנון ע"כ. וזהו שאמר משה, 'והיה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו', היינו שהקב"ה בטובו ייטיב לנו ליתן לפנינו את הבית המקדש הנקרא טוב, מהטוב ההוא 'והטבנו לך', תהא נמשך ההשראת השכינה של המקדש עד דושנה של יריחו, ונחלה החשובה הלזו אנו מוכנים ליתן לך כאשר תלך עמנו.

*

והנה דברנו בשבוע הקודמת בטעם שנבחר להשראת השכינה חלקו של בנימין, כי הוא היה מופלג משאר השבטים ומכל באי עולם, שלא היה בו שום פגם חטא, ומת רק בעטיו של נחש (בבא בתרא יז.). וזה נרמז במה שאמר הכתוב (דברים יב-יד) במקום אשר יבחר ה' 'באחד שבטיך' שם תעלה עולותיך, והיינו שה' יבחר להיות בית מקדשו בהנחלה של אחד שבטיך, המיוחד שבשבטיך, והיינו בנימין, שאין ביניהם עוד דוגמתו שלא היה בו נדנדוד עון.

אמנם יש עוד טעם במה שנבחר חלקו של בנימין, דאיתא במדרש (ב"ר צט-א) למה תרצדון הרים גבנונים (תהלים סח-יז), רבי עקיבא פתר קרא בשבטים, בשעה שאמר שלמה לבנות בית המקדש, היו השבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר בתחומי יבנה, וזה אומר בתחומי יבנה, אמר להם הקדוש ברוך הוא שבטים למה תרצדון, כולכם שבטים, כולכם צדיקים, אלא גבנונים, מהו גבנונים גנבים, כולכם הייתם שותפין במכירתו של יוסף, אבל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף, ההר חמד אלקים לשבתו (שם) ע"כ. הרי לנו כי בחר ה' מכוון שבתו רק אצל בנימין שלא נכשל בקנאה ושנאה נגד אחיו.

והוא מטעם כי מקום המקדש שם מקור השפע של ברכה לבאי עולם, וכמו שנאמר (תהלים קלג-ג) כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם. וכיון שלא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום (עוקצין ג-ב), על כן לא יתכן השראת השכינה והשפעת ברכה בתחתונים אלא במקומו של שלום, וזהו בחלקו של בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף. ויש בזה לימוד לבני ישראל, על גודל מעלת האחדות והשלום, אשר רק מקום זו היא הכלי המחזיק ברכה. ולכן כל זמן שאין שנאת חנם בישראל,

עומדת בזכותם המקדש למטה בחלקו של בנימין שלא היה אצלו שום פגם של שנאת חנם. אבל כאשר נכשלו ישראל בחטא זו, נחרב הבית המקדש של מטה שנבנה בחלקו של בנימין. – ועל זה אמרו שקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות, היינו בנוגע לקיומו של המקדש שקולים הם, שכמו שאי אפשר להיות השראת השכינה למטה בשעה שיש בישראל שלש עבירות הללו, כן מפריע לקיומו עון שנאת חנם, שניטל הכלי המחזיק ברכה.

ומעתה אם היה ה' בוחר בהיותם עוד במדבר, קודם שחלקו את הארץ בגורל לשבטים, לבנות בית מקדשו בירושלים, לא היינו למדים מזה שאי אפשר השראת השכינה בישראל רק בחלקו של בנימין שאין בו שנאה וקנאה, כי הרי בחר ה' מקום זה מתחלה עוד קודם שנפלה לחלקו של בנימין, על כן המתין ה' עד שתתחלק הארץ לשבטיה, וזכה בנימין להיות מקום הזה בחלקו, ואז בחר ה' מכוון שבתו במקום הזה שטהורה מפגם שנאת חנם.

*

אמנם לכאורה לאו כולי עלמא סבירא להו דהמקדש היה בחלקו של בנימין, דאיתא בגמרא (מגילה כו.) דתנא קמא סובר לא נתחלקה ירושלים לשבטים [ולא נפלה בגורל לא ליהודה ולא לבנימין], ורבי יהודה סבר נתחלקה ירושלים לשבטים ע"כ. ומבואר לכאורה מזה דלרבי יהודה לא נתחלקה ירושלים כלל כמבואר ברש"י, ובתוספות (בבא קמא פב: ד"ה ואין). אמנם בחזון איש (או"ח סימן קכ"ח) מבאר שלדעת הכל מתחילה נתחלקה ירושלים לשבטים (כמו שמוכחים המקראות ביהושע ובשופטים, עיין מהרש"א זכאים נג:), שהרי בשעת חלוקת הארץ עדיין לא היה ידוע באיזו עיר יבנה בית המקדש. אלא שלדעת הסובר שלא נתחלקה ירושלים לשבטים, על דעת כן חילקו את ארץ ישראל לשבטים, שהמקום שבו יבחר ה' לקדושת אכילת קדשים קלים ומעשר שני תהיה בו זכות לכל ישראל. דהיינו שאמנם עיר זו תהיה נחלתו בקנין הגוף של השבט שזכה בה, אלא שלכל ישראל תהיה בה זכות שימוש בבואם אליה. ולדעת הסובר שנתחלקה ירושלים לשבטים לא השאירו לכל ישראל זכות בה ע"כ. ואם כן לכולי עלמא המקדש נבנה בחלקו של בנימין דייקא.

*

[והנה] המפרשים על המדרש (שם) הקשו, הלא יוסף גם כן אין בו פגם של מכירת יוסף, ולא עוד אלא שהטיב אחר כך עם אחיו, ולא נטר להם שנאה, ואם כן למה לא נבנה המקדש בחלקו. ונראה דמצינו עוד טעם על מה שזכה

קיום לעולם, ואם תמצה עומק הדין מי יעמוד לפניו. על כן לא יתכן להיות מקום המקדש רק בנחלה של שלום, שעוסקין בקיום העולם, אז יכולין לעורר שתהא ההנהגה ברחמים. ולכן נבחר חלקו של בנימין, שאין בו קנאה ושנאה, שלא היה לו חלק במכירת יוסף, כי רק במדה זו יכולין לעורר רחמי שמים על ישראל.

ובזה נבוא אל המכוון לענינינו, כי בודאי היתה גזירה מימי קדם ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, לזכר את ישראל בכור הברזל להיות ראויים לקבלת התורה ולכניסת ארץ ישראל, שניתנו רק על ידי יסורין, וכל זה שפיר הבין משה כל הימים. אמנם הלא ה' מקדים תמיד מדת הרחמים, ולמה במצרים הדין היא בתוקפה שהם נרדים בעבודת הפרך, בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו. משה לא תמה על העבודה והעינוי במצרים, כי ידע שזהו גזירה קדומה מפי עליון עוד בימי אברהם אבינו, אך תמה מה חטאו ישראל 'להיות נרדים בעבודת פרך', למה לא מתנהג ה' עמם בשיתוף מדת הרחמים, אלא ממצה מדת הדין עד סופה.

אמנם כאשר ראה שישראל נצים, ויש בהם דלטורין, וחסר אצלם מדת השלום אשר היא קיום העולם, ומי שאינו חושש לקיום העולם אין ההנהגה מתקיים ברחמים, ולכן רואה אני שהם ראויים לכך. – וכמו כן חשש עבור זה שמא אינם ראויים להגאל כשראה שיש ביניהם דלטורין (רש"י שם). כי הלא הגאולה היתה מיועדת רק אחר ארבע מאות שנה, אך במדת הרחמים יכולים להקדים הזמן, ועל דרך שאמר הכתוב ברחמים גדולים אקבצך (ישעיה נד-ז), אבל בהתנהגות כזו שיש בישראל אין הם ראויים להנהגה במדת הרחמים, ואינם ראויים לגאולה קודם הזמן.

ויתן ה' שנוכל לתקן בימים אלו מדה זו, לעקור מקרבנו כל מדה של שנאת חנם ודלטורין, ולהרבות במדות החסד והרחמים, ואז נזכה לראות בקרוב בישועתן של ישראל בביאת בן דוד בב"א.

בנימין להבנות המקדש בחלקו, והוא בתרגום שני (אסתר ג-ג) שאמר מרדכי אנא מזרעית דבנימין, וכד סגיד יעקב קדם עשו בנימין לא ילוד הוה, ולא סגד קדם אנש מן יומיו, מטול כדין נטר יתיה קים עלמא במעי אמיה, עד עידן דיסקון לארעא דישראל, ויתבני בית מקדשא בארעיה, ותשרי שכינתיה בתחומיה, וכל בית ישראל יחדון תמן, ועממין כרעין וסגדין בארעיה, ואנא לית אנא כרע וסגיד קדם המן רשיעא ע"כ. הרי לנו עוד טעם על מה שנבנה המקדש בחלקו. (ועיין בפרסד יוסף פ' וישלח אות כ' בשם הגר"א ז"ל). וצריכין לומר דתרתני גרמי ליה שיבנה המקדש בחלקו, ומעלה זו לא היה ביוסף אלא בבנימין לבד, שהרי יוסף השתחוה לעשו. – שוב ראיתי בילקוט (פ' ברכה תתקנו) עוד כמה טעמים מפני מה זכה בנימין שתשרה שכינה בחלקו ע"ש].

*

ויש לומר עוד בטעם שבחר ה' לבנות מקדשו בחלקו של בנימין דייקא, דאיתא במדרש (ב"ר יב-טו) שבתחלה עלה במחשבה לברוא העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת הרחמים ושתפה למדת הדין, והיינו דכתיב (בראשית ב-ד) ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים (רש"י שם ב-ב). ומבואר בישמח משה (ריש פרשת אחר) דכיון דהתנהגות מדת הרחמים אינו רק משום קיום העולם, על כן מי שאינו חושש על קיום העולם, נשאר עומד על תחלת המחשבה שמתנהגת במדת הדין ע"ש. ואיתא במשנה (אבות א-ה) על שלשה דברים העולם עומד, על הדין ועל האמת ועל השלום, אם כן מדת השלום היא קיום העולם, ומי שאינו חושש להתנהג במדת השלום, הרי אינו חושש על קיום העולם, ונשאר ההנהגה אצלו כתחלת הבריאה במדת הדין.

והנה שלמה המלך התפלל בחנוכת המקדש, להיות עיניך פתוחות אל הבית הזה וגו', ושמעת אל תחנת עבדך ועמך ישראל וגו', ואתה תשמע אל מקום שבתך אל השמים, ושמעת וסלחת וגו', אשר ידעון איש נגע לבבו, ופרש כפיו אל הבית הזה, ואתה תשמע השמים וגו' (מלכים א ח-ט). והיינו כי מקום המקדש הוא המקום לעורר רחמי שמים למתק מדת הדין להיות ההנהגה ברחמים, להיות

הגליון הזה נגדב על ידי

לעילוי נשמת	
<p>מוה"ר ר' פריץ חיים בוימהאפט הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוס בני החתן עזריאל יודא נ"י למז"ט</p>	<p>הרבנית הצדיקת מרת רבקה לאה ב"ר משה ארי"ע אשת כ"ק הגה"צ רבי משה מרדכי פאללאק זצוק"ל - אב"ד וואדקערט נפטרה יום כ"ט טבת תשע"א לפ"ק - תנצבת.</p>
<p>מוה"ר ר' פריץ חיים ניסן טויבער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב</p>	<p>מוה"ר ר' ישראל יצחק מייזעלס הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב</p>
<p>מוה"ר ר' אליעזר שלום שפייערער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למזל טוב</p>	<p>מוה"ר ר' פנחס שטראהלי הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למזל טוב</p>
<p>מוה"ר ר' רמעי פאגעל הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוס בני החתן ירמיי נ"י למז"ט</p>	<p>מוה"ר ר' יושע חיים גאלדבערגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוס בני החתן ירמיי נ"י למז"ט</p>
<p>מוה"ר ר' אשר יואל פאללאק הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למזל טוב</p>	<p>מוה"ר ר' חיים פישער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצוות</p>